

полягає в тому, що ми не повинні його вивчати, ми лише можемо його спостерігати [1, с.12]. Тобто споглядати або спостерігати розвиток думки, ідеї закладеної автором і зіставляти з тим смислом, думками, ідеями, які закладає в нього кожен з учасників діалогу-спілкування. Саме ці смисли, ідеї, стилі виконання, засоби художньої виразності становлять ту ідеальну субстанцію художнього твору, яка може від імені його автора взяти на себе функції суб'єкта живого спілкування. У цій своїй віртуальній якості твір мистецтва стає не лише предметом обговорення (вивчення), а займає позицію учасником діалогу, висловлюється специфічним чином та відстоює свою думку, спираючись при цьому і відображаючи ідейні, художньо-естетичні позиції свого автора, своєї епохи.

Отже, для уроків мистецтва важливо, щоб домінуючу роль відіграло само мистецтво. Найяскравіше результати реалізації такого підходу проявляються у оцінній і виконавській інтерпретації учнем художніх творів, відтворення яких є найважливішим чинником психологічної дії і конкретним показником рівня педагогічної майстерності вчителя мистецьких дисциплін.

Література

1. Асаф'єв Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. – 2-е изд. – Л.: Музыка, 1973. – 144 с.
2. Бердяев Н.А. Самопознание: Сочинение. – М., Х.: Экспо-пресс: Фолио, 1998. – 624 с.
3. Кольшева Т.А. Подготовка учителя музыки к профессионально-личностной рефлексии в системе высшего педагогического образования: Автореф. дисс... д-ра пед. наук: 13.00.02, 19.00.07 / Моск. гос. пед. ун-т. – М., 1997. – 51 с.
4. Рудницька О.П. Розуміння мистецького твору як педагогічна проблема // Професійна освіта: педагогіка і психологія / За ред. Т. Левовицького, І. Ільш, І. Зяюна, Н. Ничкало. – Ченстохов – Київ: WSP, 1999. – С.373-389.
5. Франкл В.В. Человек в поисках смысла. – М.: Прогресс, 1990. – 360 с.

Анотація

Стаття присвячена результатам дослідження психологічних чинників педагогічної дії у системі «вчитель – мистецтво – учень», виявленню місця і ролі діалогічного спілкування-взаємодії на уроках мистецтва в школі, показників рівня педагогічної майстерності вчителя.

Аннотация

Статья посвящена результатам исследования психологических составляющих факторов педагогического действия в системе «учитель – искусство – ученик», выяснению места и роли диалогического общения-взаимодействия на уроках искусства в школе, показателям уровня педагогического мастерства учителя.

Summary

The article is devoted to the research results of psychological factors of pedagogical activities in the system "teacher-art-pupil". It defines the place and role of the dialogue and communication at art lessons in school and shows the rate of teacher's mastery.

Ключові слова: психологічні чинники, уроки мистецтва, діалогічне спілкування, художні твори, художньо-естетичне виховання, педагогічна дія.

Ключевые слова: психологические факторы, уроки искусства, диалогическое общение, художественные произведения, художественно-эстетическое воспитание, педагогическое действие.

Key words: psychological factors, art lessons, dialogic communication, artistic works, aesthetic education, teaching performance.

Подано до редакції 29.10.2011.

УДК: 378.147.134 + 37.035.6 : 78

©2012

Пащенко І. М.

СУЧАСНА ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний розвиток педагогічної освіти, новітні інформаційні можливості вимагають від учителів необхідності озброєння новими методичними технологіями викладання музики та удосконалення системи музичної освіти в цілому. Розвиток незалежної держави, зміна світоглядних орієнтирів, громадянське та патріотичне виховання на сучасному етапі висувають перед школою завдання, які повинні враховувати нові можливості досягнення музичних творів, потік сучасних інформаційних ресурсів тощо. Педагогічна практика сьогодні спрямована на вироблення таких підходів, котрі б дозволили забезпечити формування національного світогляду завдяки набуттю учнями глибинних знань про історію власної держави та культуру.

Однак, при цьому варто враховувати готовність та можливість учнів сприймати надану інформацію, рівень знань і вміння застосовувати їх. Важливою на цьому етапі є здатність школярів співставляти набуті знання з власним життєвим досвідом, проводити паралелі із засвоєним раніше матеріалом у процесі аналізу творів мистецтва, наявність мотивації їх поведінки з виявленням свідомого національного вибору. На допомогу вчителям приходять інноваційні технології та методи аналізу, які сприяють розвитку національного мислення учнів, активізують ціннісно-потребові установки особистості щодо розвитку власного світоглядного та творчого потенціалу, збільшують ступінь зацікавленості національною культурою та мистецтвом. В недалекому

майбутньому вони повинні стати тим визначальним важелем, що забезпечить поступовий перехід від традиційної методики до активної взаємодії учня і вчителя не шляхом заперечення вироблених та апробованих роками знань, а в процесі їх розумного й логічного поєднання та модернізації [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Актуальність досліджуваної проблеми підтверджується дослідженнями, де розглядається роль національного чинника у формуванні культури особистості: праці відомих філософів та діячів культури Г.Гегеля, І.Канта, М.Грушевського, І.Огієнка, Д.Чижевського, І.Дзюби, К.Шудрі, М.Поповича та ін.

Проблема національно-культурного відродження привертала увагу багатьох діячів культури і освіти, зокрема Ф.Прокоповича, О.Духновича, М.Драгоманова, М.Грушевського, С.Русової. Вона знаходиться в центрі уваги й сучасних науковців у галузі теорії і практики вузівської педагогічної освіти – М.Болдирєва, Я.Бурлаки, В.Бондаря, О.Вишневецького, Л.Вовк, О.Любаря, О.Мороза, В.Передерія, Ю.Руденка, М.Стельмаховича, Д.Федоренка, М.Шкіля та ін.

Ефективність шляхів удосконалення професійної підготовки вчителя музики розкрито у працях сучасних дослідників музичної педагогіки – Е.Абдулліна, М.Антонець, Л.Арчажнікової, М.Гордійчука, Т.Дем'янюк, Л.Коваль, І.Матюші, Г.Падалки, О.Рудницької, Л.Рапацької, С.Стефанюк, С.Уланова, І.Чорна, В.Шпак.

Формулювання цілей статті... Мета статті – виявити та теоретично узагальнити засади сучасної практики формування національного світогляду в навчально-виховному процесі підготовки майбутніх учителів музики.

Завданнями дослідження є:

- визначення засобів використання вітчизняної спадщини в процесі професійної підготовки вчителя музики;
- виявлення динаміки фахового становлення вчителя музики;
- вимірювання критеріїв та рівнів сформованості національно-спрямованих орієнтацій вчителя музики.

Виклад основного матеріалу дослідження... За своєю місією учитель музики має можливість донести до учнів високе філософське і світоглядне значення музики, вплинути на формування їхніх естетичних понять і смаків. Українська музика зі своєю історією, жанровим та стильовим змістом є потужним мистецьким фактором формування високого рівня світоглядної культури учнів, яке відбувається під час вивчення вітчизняної музичної спадщини. Адже кожен історичний період становлення української музики істотно впливав на розвиток національного світогляду народу. Аналіз художньо-світоглядних традицій у творчості українських музикантів є суттєвим для розуміння їх ролі в історичному розвитку України. Відповідно врахування музичної складової формування національного світогляду видається важливим для педагогічної діяльності вчителів музики [1, с. 109].

Формування національного світогляду майбутніх учителів музики засобами українського музичного фольклору є цілеспрямованим, професійно зорієнтованим процесом. Власне процес формування національного світогляду студентів-музикантів коригується зі структурою світогляду як філософської категорії та є цілісним завдяки реалізації наступних етапів: 1) знання, ідеї трансформуються у погляди, переконання, ідеали (черпання останніх дослідницькими, евристичними шляхами з художніх образів, народних звичаїв, традицій, пісень за допомогою емоцій і переживань); 2) погляди, переконання та ін. формуються при вихованні осмисленого й обґрунтованого ставлення до дійсності, віри в ідею (інтелектуальне поєднується з емоційним); 3) готовність до дії (мотив-спонукання до реалізації ідеї). Отже, знання сплавляється у свідомості з емоціями, волею, пам'яттю і трансформується у складові світогляду (погляди, переконання, ідеали, ціннісні орієнтації) [6, с. 30].

Формування національної орієнтації в процесі фахової підготовки студентів музично-педагогічної спеціалізації тісно пов'язане з подальшим розвитком системи музично-естетичного виховання школярів, де вчитель є своєрідним посередником для дитини у пізнанні нею навколишнього світу. Тому для забезпечення ефективної роботи випускників музично-педагогічного факультету гостро постає питання про використання матеріалу вітчизняного пісенно-обрядового фольклору не тільки в системі педагогічної підготовки, але й безпосередньо у школі.

Широке залучення здобутків української народної культури до професійної підготовки педагогічних кадрів з урахуванням регіональних особливостей дозволить вчителям музики ширше використовувати пісенні та поетично-творчі зразки пісенно-обрядової спадщини свого краю в навчально-виховній роботі з учнівською молоддю. Організація та проведення за оригінальними сценаріями навчальних і позаурочних виховних заходів із залученням народознавчих матеріалів та окремих зразків місцевої музично-поетичної творчості – головний напрямок роботи сучасних вчителів музики. Матеріал, що містить у собі перлини вітчизняної музичної спадщини з відгомном історії рідного краю, має стати основним чинником у формуванні національного світогляду як молодих учителів, так і їх вихованців. Вважаємо, що морально здорове покоління можна виховати лише шляхом залучення студентської молоді до вивчення, засвоєння національних (зокрема, пісенно-обрядових) зразків та застосування їх у навчальній і практичній діяльності [5].

Розглядаючи зміст українського музичного фольклорного мистецтва, ми виявляємо, перш за все, його світоглядний потенціал та залучення останнього до формування національного світогляду майбутніх учителів музики.

Сьогодні потреба у формуванні національного світогляду майбутніх учителів музики підтверджується ще й думкою психологів про необхідність етнічної ідентичності українця. В.О.Долгих та ін. наводять думку Я.Дашкевича, що в основі етнічної системи культури "все ж таки лежить національна ідея, що збуджує національну самосвідомість і стає чинником творення національної культури. Тому змісту та методам викладання курсів, які мають світоглядно формуючу спрямованість (філософський цикл, історія, естетика, етика, етнопедагогіка, етнопсихологія) має бути надана культурологічна спрямованість. Тільки за цієї умови можна сподіватися на те, що чинники та складові національно-культурного світогляду майбутніх фахівців України складуться в єдину систему" [6, с. 14]. Підтримує цю позицію й Я.М.Левчук, яка вважає, що "у наш час потужної дифузії культур, а відтак їхньої загальної нівеляції, в епоху постійної загрози для націй втрати своєї національної неповторності (для частини людства це не майбутня загроза, а доконаний факт) особливо актуальною є проблема збереження ідентичності. Неприваблива перспектива знівельованого людства-мурашника змушує заможні суспільства спрямовувати кошти на поширення знань і умінь, що сформують не лише людину розумну, а людину творчу позитивну і неповторну. Тому виявлення когнітивних можливостей формування світогляду засобами фольклору є на часі й матиме широке практичне застосування для плекання наступних поколінь українців" [4, с. 3].

На думку М.Дмитренка, у збереженні духовності, національної ідентичності народна традиційна культура для України завжди відігравала вирішальну роль. Вчений називає фольклор та усну народну творчість, що пройшли еволюцію від архетипу до стереотипу й генетично закодували в образах-символах безсмертні смисли буття, порятунком від хвороб цивілізації, оскільки у ньому закодовано вічність гармонійної творчості розуму й серця багатьох поколінь [2].

Підготовка студентів з погляду досліджуваної проблеми є сьогодні одним з найважливіших завдань педагогічного вузу. Вона зумовлена як професійними вимогами – необхідністю формування у майбутніх учителів організаційно-методичних навичок для залучення підростаючого покоління до невичерпної скарбниці свого народу, так і необхідністю вирішення проблем сьогодення, які пов'язані з навчанням і вихованням школярів.

З погляду класиків педагогічної науки, а також на думку сучасних науковців, дуже важливо пробуджувати серед студентів прагнення до вивчення культурної спадщини свого краю, звертаючись до пісенно-обрядового фольклору як засобу фахової підготовки вчителів музики. Це сприятиме зростанню національної свідомості, гідності, любові до витоків національної культури, відродженню мистецьких традицій попередніх поколінь серед сучасників, розвитку естетичної, моральної, правової культури, світогляду в цілому.

Сучасне вивчення та аналіз змісту і специфіки виховного досвіду в різних історичних періодах свідчать, що кожен народ, маючи свою культурну самобутність, індивідуально організовував навчально-виховний процес, вдаючись до найрізноманітніших прийомів та методів виховання відповідно до національних та релігійних традицій [5].

Відомо, що вплив народно-пісенної спадщини на інтелектуальний та емоційний стан людської свідомості відкриває широкі можливості для формування у майбутніх учителів музики відчуття цінностей навколишнього світу та особистісного ставлення до них. Тобто, за допомогою фольклорно-етнографічного мистецтва здійснюється естетичне виховання національно орієнтованої студентської молоді, якій належить передати пісенне джерело свого народу наступним поколінням. Звідси, власне, випливає нагальна необхідність у проведенні відповідних педагогічних заходів для підвищення рівня морально-естетичної та національно-музичної вихованості молодих фахівців.

З цього погляду, на передній план виступає виховна спрямованість навчального матеріалу, використання у навчальному процесі найкращих зразків вітчизняного мистецтва, глибоке пізнання народної пісенності та обрядовості студентами. Духовне виховання на ґрунті національного начала в музиці набуває в наш час надзвичайно важливого значення. Тому варто ще раз наголосити на широких можливостях пісенно-обрядового фольклору як якісного засобу фахової освіти для вчителів музики, формування їх музичних смаків, інтересів, здібностей, моральних принципів та переконань.

У відповідності із завданнями дослідження здійснено впровадження народно-пісенного репертуару в курсах спеціальних дисциплін музично-педагогічного факультету [5], що пов'язано з вивченням рівня національно-спрямованої орієнтації, з формуванням особистісного ставлення студентів до пісенно-обрядового фольклору, а також із визначенням необхідності введення додаткового навчального матеріалу з досліджуваної проблеми в курсах спеціальних дисциплін: "Методика музичного виховання", "Диригування", "Хорове аранжування", "Практикум із шкільного пісенного репертуару".

Аналіз кількості зразків української пісенної спадщини в навчальних планах названих дисциплін, а також з'ясування відповідності програмних педагогічних вимог щодо цього, зумовили розробку автором статті для

майбутніх учителів музики методичних рекомендацій "Формування національного світогляду майбутніх вчителів музики засобами фольклорно-етнографічного мистецтва".

Удосконалюючи навчально-виховний процес вузу, слід звернути увагу на такі моменти: якщо молодь не цікавиться національною пісенно-обрядовою творчістю, то потрібно збільшити виховання потреби розуміти, любити й належним чином оцінювати найдосконаліші форми цього мистецтва. Студенти потребують кваліфікованої допомоги для розвитку їхніх дещо спрощених уявлень про національну обрядову музику. (Студентство завжди чекає від старших, включаючи педагогів, наставників-викладачів відповідних моральних уроків. Але догматичні моральні сентенції в душі минулих часів не сприяють зростанню вимог і смаків у доборі музичного репертуару, у збагаченні своїх знань та духовної культури, в естетичному розвитку в цілому). Єдиний засіб викликати глибокий емоційний та естетичний відгук молодих фахівців – поставити їх перед близькою для них проблемою, яка змусить самостійно замислитись над духовними цінностями національної музичної спадщини і прийти до висновку про її необхідність у своєму культурного розвитку, а також у вихованні своїх майбутніх вихованців. Тобто, будь-яке примусове залучення до вивчення народної музики буде мало неефективним; зразки ж навчального музичного репертуару мають відповідати інтересам вихованців.

Для усунення недоліків, що існують у практиці національно-музичного навчання та виховання, на підставі одержаних результатів можна рекомендувати [3]:

- максимально використовувати резерви навчально-пізнавальної, пошуково-дослідницької, педагогічної діяльності для реалізації мети і завдань удосконалення національно-спрямованої орієнтації майбутніх учителів музики;
- широко включати до програм із спеціальних дисциплін диригентсько-хорового циклу зразки національного пісенно-обрядового фольклору;
- здійснювати взаємозв'язок педагогічних колективів з працівниками культури та мистецтва шляхом розширення спільної діяльності з представниками даних закладів для вивчення пісенно-обрядового фольклору свого краю.

Висновки... На підставі результатів проведеного дослідження були сформульовані такі висновки:

– ефективність виховного процесу, спрямованого на формування національних орієнтацій студентів педагогічного вузу, значно підвищується завдяки дотримуванню обґрунтованих педагогічних засад використання українського пісенно-обрядового фольклору;

– порівняльне вивчення рівнів сформованості національних орієнтацій студентів свідчить про підвищення ролі пісенно-обрядового фольклору у їх практичній діяльності;

– завдяки використанню пісенно-обрядового фольклору в процесі навчання у студентів експериментальної групи збільшився обсяг інформативних знань, більш чітко визначилася індивідуальна спрямованість оціночних уявлень, студенти ширше стали залучати у різноманітні види навчально-виховної діяльності високохудожні зразки національного музичного мистецтва;

– сформоване особистісне ставлення студентів до національного пісенно-обрядового фольклору виявило себе як моральна ознака, що охоплює емоційно-чуттєвий, інтелектуальний та діяльнісний компоненти професійної підготовки майбутніх учителів музики.

Література

1. Вендрова Н. Воспитание музыкой / Н. Вендрова. – М. : Просвещение, 1991. – 248 с.
2. Дмитренко М. Український фольклор і глобалізація. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.yatran.com.ua/articles/328.html
3. Крамська С. Г. Педагогічні засади використання пісенно-обрядового фольклору в процесі підготовки вчителя музики : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02 [електронний ресурс] / С. Г. Крамська; Київ. держ. ун-т культури і мистецтв. – К., 1998. – 18 с. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/inode/19405.html>. – Назва з екрану.
4. Левчук Я.М. Традиційний український дитячий фольклор: когнітивні можливості формування світогляду : дис... канд. наук: 10.01.07 – 2008. – [Електронний ресурс] / Ярослава Миколаївна Левчук. – Режим доступу: www.lib.ua-ru.net/diss/cont/345271.html
5. Макарова Т. М. Формування національного світогляду учнів на уроках української літератури [електронний ресурс] / Т. М. Макарова. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Natural/Vznu/fil/2010_2/194-199.pdf. – Назва з екрану.
6. Особливості формування світогляду студентської молоді: метод. рекомендації / Укл. В.О.Долгих, Ю.Д.Руденко, В.І.Шпак. – К. : ІЗМН, 1997. – 36 с.

Анотація

У статті проаналізовано сучасні підходи та методи формування у майбутніх вчителів музики національного світогляду на матеріалі українського народнопісенного фольклору.

Аннотация

В статье проанализированы современные подходы и методы формирования у будущих учителей музыки национального мировоззрения на материале отечественного народно-песенного фольклора.

Summary

The article analyzes contemporary approaches and methods of forming of future music teachers national outlook on the material of domestic folk songs of folklore.

Ключові слова: національний світогляд, підготовка вчителів музики, музичний фольклор, народно-пісенна спадщина.

Ключевые слова: национальное мировоззрение, подготовка учителей музыки, народно-песенное наследие.

Key words: national world, the training of teachers of music, folk-song heritage.

Подано до редакції 29.10.2011.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук Бурназовою В.В.

УДК 371.134: 78

©2012

Попович Н.М.

ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИЙ ДОСВІД ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ЯК ОСНОВА ЙОГО ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах реформування вищої педагогічної освіти, впровадження багаторівневої підготовки педагогічних кадрів особливої актуальності набуває проблема формування професійно-особистісного досвіду майбутніх фахівців та забезпечення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці. Саме тому питання професіоналізму вчителя музики, зокрема його фахової компетентності стають дедалі більш значущими у теорії і практиці професійної освіти.

Професійна підготовка майбутнього вчителя музики спрямована передусім на формування освіченого й творчого фахівця, який зорієнтований на особистісний і професійний саморозвиток, а також здатен реалізувати власний креативний потенціал у кожній освітній ситуації, що в свою чергу забезпечує високий рівень сформованості його професійно-особистісного досвіду.

Компетентність вчителя музики часто визначають як один зі ступенів професіоналізму, що складає основу його педагогічно-творчої діяльності.

Саме соціальна зумовленість проблеми формування професійно компетентнісного типу особистості вчителя музики, оцінення його особистісного досвіду як важливої передумови оновлення у сфері педагогічної освіти, виділення в ній професійно й соціально значущих особистісних характеристик педагога сучасної школи підкреслюють актуальність порушеної проблематики.

Формулювання цілей статті... Метою статті є висвітлення питання сутності професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики як основи його фахової компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Аналіз наукових джерел свідчить про те, що розвитку особистості вчителя, його підготовці, формуванню досвіду та оволодінню основними компетенціями завжди приділялася належна увага.

Так, організаційно-методичні аспекти компетентнісної підготовки фахівців проаналізовано у працях А.Бермуса, Б.Гершунського, Т.Десятова, І.Зимньої, В.Краєвського, Н.Кузнецової, Н.Кузьміної, Н.Ничкало, О.Пометун, С.Сисоевої, А.Хуторського та ін.; проблему підготовки фахівців подвійної компетенції в умовах поєднання основної спеціальності зі спорідненими досліджено Г.Булгаковим, О.Кочневим, Л.Лободіною, О.Лубянніковим, К.Поздновою, І.Соколовою та ін., сучасні підходи до професійно-педагогічної підготовки вчителя та підвищення його кваліфікації досліджували Л.Дудіна, А.Єрмола, І.Жуковський, Н.Клокар, Н.Комаренко, Ю.Мальований, В.Маслов, Л.Мітіна, І.Осадчий, О.Остапчук, Н.Протасова, О.Сидоренко, Л.Хоружа, В.Шарко та ін.

У науковій літературі дослідження проблеми досвіду як сукупності якостей, що визначають ефективність діяльності особистості, охоплювали наступні аспекти і види досвіду: почуття та переживання як чинник внутрішнього досвіду особистості (Т.Кириленко, Л.Воробйова, Т.Снегірьова та ін.); індивідуальний досвід (Л.Большакова, Л.Воробйова, Т.Добудько, Н.Кузьміна, О.Лактіонов, А.Маркова, К.Платонов, Р.Рогожникова, О.Савченко, В.Стрельников, А.Хуторський та ін.), особистісний досвід (Д.Барашева, О.Музика, К.Тороп та ін.), естетичний досвід (І.Зязюн, Г.Карась, Т.Скорик та ін.), художньо-естетичний досвід (О.Шевнюк, Т.Сердюк та ін.), морально-естетичний досвід (О.Олексюк, С.Хлебик та ін.), музично-естетичний досвід (Т.Завадська та ін.).

Виклад основного матеріалу дослідження... Згідно з компетентнісним підходом досвід розглядають як одну з основних підструктур особистості, що формується під впливом індивідуальних здібностей і соціальних факторів у процесі взаємодії з об'єктами довкілля.

Професійно-особистісний досвід майбутнього вчителя музики поєднує процесуальні й результативні аспекти діяльності. Означену категорію вважають фундаментальним структурним компонентом професійної педагогічної діяльності, який зумовлює високу ефективність її реалізації, а також є яскравим показником інтелектуальної й практичної готовності майбутнього фахівця до розв'язання будь-яких проблемних ситуацій у системі його професійної підготовки.